

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ОМЕЛЬЯНЕНКО ВІКТОРІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 378.046-021.64:34:005.336.2-029:17(043.5)

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З ПРАВОЗНАВСТВА
У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Запоріжжя – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Класичному приватному університеті, м. Запоріжжя.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент
СУЩЕНКО Лариса Олександрівна,
Запорізький національний університет,
професор кафедри соціальної педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ПОЯСОК Тамара Борисівна,
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського,
декан факультету права, гуманітарних
і соціальних наук;

доктор юридичних наук, доцент
САВЩЕНКО Вікторія Миколаївна,
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ,
декан юридичного факультету.

Захист відбудеться «19» грудня 2019 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 17.127.04 у Класичному приватному університеті за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 124.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Класичного приватного університету за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 114.

Автореферат розісланий «18» листопада 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. І. Облес

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми зумовлена нагальною потребою в професійній підготовці нової генерації висококомпетентних фахівців у сфері права, морально самовідданих справі, здатних ефективно відстоювати й захищати права та законні інтереси, честь і гідність кожного громадянина України, бути транслятором соціальної відповідальності, справедливості, совісті, милосердя й гуманізму.

У реаліях сьогодення заклади вищої освіти (далі – ЗВО) мають не лише виступати партнерами у формуванні цивілізованої правової демократичної держави, а й стати «агентами» якісних змін у законотворчих процесах і правозастосуванні.

Спрямованість вищої юридичної освіти на кінцевий результат – правник-професіонал якісно нового типу – передбачає високий рівень професійної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства. Серед ключових компетентностей, якими мають оволодіти здобувачі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право», професійно-етична має пріоритетне значення.

Найбільш перспективним середовищем для здобуття якісної фахової освіти майбутніми бакалаврами з права на міжнародному рівні є заклади вищої освіти, необхідність модернізації змісту освіти яких в умовах сьогодення задекларована в нормативно-правових документах, що регламентують їхню діяльність: Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»); Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту»; Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр.; Проекті концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 рр.; Національній рамці кваліфікацій; документах ООН, Ради Європи, Міжнародної асоціації адвокатів; українських деонтологічних кодексах, нормативних актах тощо.

Кожний із зазначених документів вказує на радикальне оновлення окремих аспектів діяльності закладів вищої освіти, наголошуючи на актуалізації особистісноперетворювального сенсу етично орієнтованої юридичної освіти, що, своєю чергою, вимагає від ЗВО підготовки етично компетентного правника зі сформованими духовно-моральними цінностями, здатного ефективно протистояти аморальності ситуацій та протиправним вчинкам порушників законів відповідно до етичного професійного кодексу.

Суттєвий інтерес становлять наукові праці учених, у яких частково презентовано окремі аспекти окресленої проблеми:

– розвиток теорії компетентнісного підходу (І. Бех, Н. Бібік, В. Бондар, С. Гончаренко, І. Драч, О. Дубасенюк, І. Зязюн, С. Калашнікова, В. Луговий, О. Новиков, О. Олексюк, О. Савченко, В. Свистун, В. Семиченко, Ж. Таланова, Л. Хоружа, В. Ягупов та ін.) і зарубіжні науковці (С. Адам, Т. Орджі, Дж. Равен, Х. Серве, М. Сміт, М. Холстед та ін.);

– професійна підготовка майбутніх фахівців юридичного профілю (А. Борейчук, А. Бочевар, О. Браткова, М. Василенко, М. Васильєва, О. Каліцева, О. Котикова, В. Маньгора, Ю. Марченко, Т. Масленникова, Л. Насіленко, С. Пелипчук, Т. Поясок, В. Рижиков, В. Савіщенко, С. Циганій);

– гуманістичне спрямування професійної підготовки майбутніх юристів (І. Бондар, В. Василик, О. Денищик, Ю. Мельник, В. Савіщенко);

– формування професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців (І. Жадленко, В. Нагаєв, Н. Петренко, О. Пономарьов, О. Слободянюк, Л. Сущенко, Л. Хоружа, Н. Шевчук).

На основі ґрунтовного аналізу джерельної бази, розробленої у вітчизняній і зарубіжній професійній педагогіці, встановлено таке: нині накопичено значний досвід з фахової підготовки майбутніх правників, натомість проблему цілісного осмислення процесу формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства висвітлено фрагментарно.

Крім того, у педагогічній дійсності спостерігається низка суперечностей між:

– суттєвим зростанням вимог щодо якості освіти майбутніх правників відповідно до міжнародних стандартів і традиційною спрямованістю їхньої професійної підготовки;

– соціальним замовленням нового українського суспільства й держави на формування висококомпетентних правознавців, здатних до швидкого орієнтування в динамічному правовому полі на етичних засадах, та браком досліджень, у яких розкрито механізми внесення кардинальних змін в існуючу практику професійної підготовки майбутніх фахівців з юридичною освітою;

– існуванням потужного педагогічного потенціалу етично орієнтованої освіти та відсутністю розробленої й експериментально перевіреної цілісної системи заходів, що забезпечуватимуть реалізацію духовно-моральних принципів та норм у професійній підготовці майбутніх бакалаврів з правознавства.

Отже, актуальність порушеної проблеми, її соціальна значущість, наявність суперечностей, недостатній рівень її розроблення й наукового обґрунтування зумовили вибір теми дисертації: *«Формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства у процесі фахової підготовки»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах науково-дослідної роботи Класичного приватного університету «Розвиток творчої особистості в історії та теорії педагогіки» (номер державної реєстрації 0114U006397), одним із виконавців якої є здобувач.

Тему дисертації затверджено вченою радою Класичного приватного університету (протокол № 2 від 21.09.2016), узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 1 від 30.01.2018).

Мета й завдання дослідження. *Мета дослідження* полягає в науковому обґрунтуванні теоретико-педагогічних засад формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства у процесі фахової підготовки, розробленні й експериментальній перевірці ефективності структурно-функціональної моделі реалізації цього процесу.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *завдання*:

– на підставі аналізу психолого-педагогічної, філософської та соціологічної літератури розкрити теоретико-педагогічні засади підготовки майбутніх бакалаврів з правознавства й визначити коло питань, що потребують наукового розв'язання;

– обґрунтувати сутність, структурні компоненти, критерії та рівні сформованості професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства у процесі фахової підготовки;

– розробити авторську концепцію формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства у процесі фахової підготовки та на її основі теоретично обґрунтувати структурно-функціональну модель досліджуваного процесу, змістовим ядром якої є визначена сукупність організаційно-педагогічних умов;

– експериментально перевірити ефективність структурно-функціональної моделі формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства у процесі фахової підготовки.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх бакалаврів з правознавства.

Предмет дослідження – структурно-функціональна модель формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства у процесі фахової підготовки, змістовим ядром якої є визначена сукупність організаційно-педагогічних умов.

Методи дослідження. Для реалізації поставлених завдань і досягнення мети дослідження використано комплекс таких методів:

– *теоретичних*: аналіз, синтез і систематизація наукової літератури з педагогіки, психології, філософії, соціології, енциклопедично-довідкових, навчально-методичних видань, нормативно-правових актів, інформаційних ресурсів мережі Інтернет – для з'ясування, порівняння й зіставлення підходів у напрямі окресленої проблеми; аналіз методичного досвіду – для визначення позицій авторської концепції формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства; моделювання педагогічного процесу – для розроблення структурно-функціональної моделі формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства у процесі фахової підготовки;

– *емпіричних*: анкетування, інтерв'ювання, опитування, тестування – для визначення переліку ключових ознак сформованості професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства; педагогічне спостереження; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний і контрольний етапи) – для підтвердження ефективності розробленої структурно-функціональної моделі формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства у процесі фахової підготовки;

– *статистичних*: обчислення *t*-критерію Стьюдента – для інтерпретації кількісних і якісних характеристик, математичного опрацювання емпіричних даних, доведення достовірності результатів педагогічного експерименту.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальну роботу здійснено в 2015–2019 рр. на базі Класичного приватного університету, Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (м. Хмельницький), Одеського державного університету внутрішніх справ, Харківського національного університету внутрішніх справ, Інституту екології економіки і права (м. Київ). В експериментальній роботі взяли участь 47 викладачів та 248 студентів, з яких 126 осіб – в експериментальній групі (ЕГ) та 122 особи – у контрольній групі (КГ).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше розроблено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено* структурно-функціональну модель формування професійно-етичної

компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства у процесі фахової підготовки, відповідно до якої цей процес представлено єдністю мети, наукових підходів, принципів, дидактично взаємопов'язаних етапів (підготовчий; організаційно-діяльнісний; регуляторно-корекційний; діагностично-результативний), критеріїв, очікуваних результатів і змістовим ядром якої є сукупність *організаційно-педагогічних умов*, а саме: розвиток емоційно-ціннісної сфери майбутніх бакалаврів з правознавства через інтеріоризацію морально-етичних цінностей юридичної професії; створення етично орієнтованого середовища, спрямованого на успішне розв'язання професійних ситуацій і завдань з високою продуктивністю на засадах морального кодексу поведінки правника; педагогізація професійної підготовки здобувачів правової освіти шляхом ампліфікації взаємопов'язаних дисциплін навчального плану морально-етичним змістом на підставі застосування креативно-рефлексивних методів та форм викладання; набуття й збагачення морально-духовного досвіду майбутніх фахівців з юридичною освітою через актуалізацію розвивальної суб'єкт-суб'єктної взаємодії в аудиторній, позааудиторній роботі та виробничій практиці; *визначено та схарактеризовано* структурні компоненти професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства (мотиваційний, особистісний, операційно-діяльнісний, оцінно-рефлексивний); *розроблено* авторську концепцію формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства, яку подано через провідну доміную дослідження – наявність у здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право» загальної та морально-етичної культури в діалектичній єдності зі знаннями правничої теорії та практики; *введено в науковий обіг* нові понятійні конструкти: «професійна компетентність майбутніх бакалаврів з правознавства», «професійно-етична компетентність майбутніх бакалаврів з правознавства»;

– *уточнено й конкретизовано* критерії, показники та рівні сформованості професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства в процесі фахової підготовки в закладах вищої освіти;

– *удосконалено* діагностичний інструментарій оцінювання рівня сформованості професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства в процесі фахової підготовки;

– *набуло подальшого розвитку* науково-методичне забезпечення процесу професійної підготовки майбутніх бакалаврів з правознавства на засадах правничої етики, педагогіки людинознавства та соціально-моральних принципах гуманізму; визначення напрямів модернізації професійної підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право» на основі врахування прогресивних ідей позитивного досвіду зарубіжних країн світу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні науково-методичного забезпечення: навчальних програм, курсів лекцій, практичних завдань; оновленні, модифікації та корегуванні змісту навчальних дисциплін з циклу загальної підготовки «Юридична деонтологія», «Етика», «Конфліктологія»; а також у розробленні та впровадженні в освітній процес ЗВО авторського спецкурсу «Професійно-етична компетентність фахівця-правника»; методичних матеріалів для

проведення практичних занять із застосуванням інтерактивних технологій (проблемні та творчі завдання, проєкти, презентації, портфоліо (освітнє, професійне), інтелект-карти («Mind maps») або діаграми зв'язків, «дерева рішень», «стрічки часу», «хмари слів», ігрові методи навчання – «Метод 365», «Шість капелюхів мислення», «SCAMPER»)).

Матеріали дисертації можуть бути використані в практичній роботі викладачів ЗВО, в яких здійснюється підготовка бакалаврів спеціальності 081 «Право», у психолого-педагогічних дослідженнях відповідної сфери.

Наукові положення, методичні рекомендації та результати дослідження впроваджено в освітній процес Класичного приватного університету (довідка № 79 від 01.02.2019), Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (довідка № 86 від 20.02.2019), Одеського державного університету внутрішніх справ (довідка № 102 від 11.06.2019), Харківського національного університету внутрішніх справ (довідка № 1/1785 від 19.03.2019), Інституту екології економіки і права (довідка № 630 від 22.01.2019).

Апробація результатів дисертації. Теоретичні положення, висновки й основні результати дослідження обговорювалися на науково-практичних конференціях:

– *міжнародних*: «Практична психологія у сучасному вимірі» (м. Дніпро, 2018 р.); «Пріоритетні напрями розвитку сучасних педагогічних та психологічних наук» (м. Одеса, 2018 р.); «Новини на научний прогрес» (м. Софія, 2018 р.); «Модернізація та наукові дослідження: парадигма інноваційного розвитку суспільства і технологій» (м. Київ, 2019); «Moderní vymoženosti vědy» (м. Прага, 2019 р.);

– *всеукраїнських*: «Підвищення якості освітньої діяльності у вищих навчальних закладах за рахунок інтерактивних форм навчання» (м. Харків, 2018 р.); «Педагогіка вищої школи: досвід і тенденції розвитку» (м. Запоріжжя, 2018 р.); «Проблеми реформування педагогічної науки та освіти» (м. Ужгород, 2019 р.).

Публікації. Основні результати дослідження висвітлено в 15 наукових працях, з яких: 5 – статті в наукових фахових виданнях України; 2 – статті у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз; 8 – матеріали конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації – 256 сторінок, з них: основний текст – 180 сторінок. Список використаних джерел включає 273 найменування. Робота містить 7 рисунків та 11 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми; визначено мету й завдання роботи, об'єкт, предмет і методи дослідження; викладено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; наведено відомості про апробацію й упровадження результатів, структуру дисертаційної роботи.

У *першому розділі* – «**Формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства як психолого-педагогічна проблема**» – висвітлено проблему реалізації компетентнісного підходу в юридичній освіті; проаналізовано базові поняття дослідження; визначено й охарактеризовано

компонентну структуру формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства.

Прискорення процесів державо- і правотворення в умовах існуючої соціально-економічної ситуації потребують розвитку юридичної освіти та науки, вимагаючи якісних змін в ідеології професійної підготовки висококомпетентних правознавців (прокурорів, суддів, юрисконсультів, адвокатів, слідчих, нотаріусів тощо), здатних задовольняти правові потреби громадян. Дійсно постала об'єктивна необхідність у цілеспрямованому педагогічному впливі на процес формування професійної компетентності майбутніх правників на засадах етичної педагогіки, створюючи оптимальні умови для цілісного морального й культурного розвитку їхньої особистості, починаючи з педагогізації професійного навчання в закладах вищої юридичної освіти.

На підставі аналізу науково-педагогічної літератури з'ясовано, що понятійний конструкт «професійна компетентність правознавця» за головним концептом розглядають з різних позицій, зокрема, як: готовність особистості до вирішення, перш за все, моральних питань юридичної практики, яка забезпечує високий рівень професійної культури (В. Савіщенко); здатність здійснювати закріпленій законом та іншими нормативними актами обсяг владних повноважень (В. Монастирський); комплекс освітніх досягнень, що характеризується стійкістю позитивних мотивів професійного саморозвитку і заснована на досвіді професійно орієнтованої діяльності (В. Гришко).

Аналіз стану досліджуваного феномену в теорії та практиці професійної освіти засвідчує, що в науковому дискурсі широко висвітлено такі аспекти проблеми: формування професійної компетентності майбутніх юристів (В. Гришко, Т. Котикова, Т. Поясок, В. Свідовська, Г. Яворська); формування професійно значущих якостей юриста (В. Савіщенко); формування культури професійно-правового спілкування (В. Циганій); розвиток моральної культури правників (О. Денищик). Проте поза увагою дослідників теорії та методики вищої юридичної освіти залишається проблема формування професійно-етичної компетентності здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право».

Вивчення психолого-педагогічних джерел (І. Бех, С. Вітвицька, І. Дичківська, Д. Леонтьєв, С. Рубінштейн) уможлиблює визначення сутності поняття «*професійна компетентність майбутніх бакалаврів з правознавства*» як органічного поєднання інтегральної, загальних і спеціальних компетентностей, що формуватимуться у процесі юридичної підготовки, яка й визначатиме здатність успішно здійснювати фахову діяльність відповідно до державних стандартів правничої професії.

Професійно-етичну компетентність майбутніх бакалаврів з правознавства подано як динамічне, розвивальне утворення, що інтегрує сукупність стійких знань, практичних умінь, морально-етичних якостей, ціннісних орієнтацій, наявність актуалізованої здатності приймати раціональні рішення, надаючи правові послуги, відповідно до чинного законодавства й нести соціально-моральну відповідальність за їх реалізацію на рівні тріади: «правник – суспільство – етика».

Це зумовлює посилення уваги до цілеспрямованого створення етично орієнтованого середовища, важливою умовою якого є духовна

культуродомінантність: формування духовно-моральних цінностей, які майбутні правознавці мають визнавати стратегічно-життєвими професійними цілями юридичної професії, певними світоглядними орієнтирами.

Встановлено, що індикаторами етично орієнтованого середовища є: збалансована орієнтація освітнього процесу на продукування результату через утвердження атмосфери співробітництва, взаємоповаги та партнерства; культивування реалізації принципу гуманістично зорієнтованої юридичної поведінки; насичення навчальних дисциплін морально визначеним змістом, тобто здійснення етичного одухотворення освітнього матеріалу з орієнтацією на ціннісно-смысловий рівень осмислення; формування, розвиток і закріплення у свідомості здобувачів правової освіти гуманістичного мислення як пріоритетної основи світогляду.

У процесі дослідження з'ясовано, що компонентами, які репрезентують структуру професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства, є мотиваційний, особистісний, операційно-діяльнісний, оцінно-рефлексивний.

Визначені теоретичні основи та уявлення про сутність і структуру досліджуваного феномену стали пріоритетними векторами для обґрунтування авторської концепції та структурно-функціональної моделі формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства у процесі фахової підготовки, реалізація яких спрямована на досягнення мети дослідження.

У *другому розділі* – **«Концепція та структурно-функціональна модель формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства у процесі фахової підготовки»** – подано авторську концепцію формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства у процесі фахової підготовки, а також запропоновано модель реалізації цього процесу.

На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури з теми дослідження, вивчення компонентного складу професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства, власного досвіду фахової підготовки суб'єктів освітнього процесу визначено й обґрунтовано концептуальні позиції щодо технології здійснення такої діяльності: культивування глибокого усвідомлення майбутніми бакалаврами з правознавства соціально-моральної відповідальності за наслідки прийнятих рішень; розвиток інтернальності як чинника становлення професійної ідентифікації та індивідуального стилю їхньої правничої діяльності; духовно-моральний розвиток суб'єктів навчання в контексті етичної траєкторії; розвиток правового мислення як внутрішньої константи фахової діяльності правника-професіонала; використання потенціалу прогностичної компетентності як соціально значущої властивості особистості й механізму їхньої ефективної діяльності; подолання й запобігання конфліктним ситуаціям у їхній професійній діяльності; реалізація принципу самоактивності як умови розвитку пасіонарності правників-професіоналів.

Зазначене набуло відображення в розробленні структурно-функціональної моделі формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства у процесі фахової підготовки (рис. 1), відповідно до якої цей процес представлено єдністю мети, наукових підходів, принципів, компонентної структури, критеріїв, очікуваних результатів.

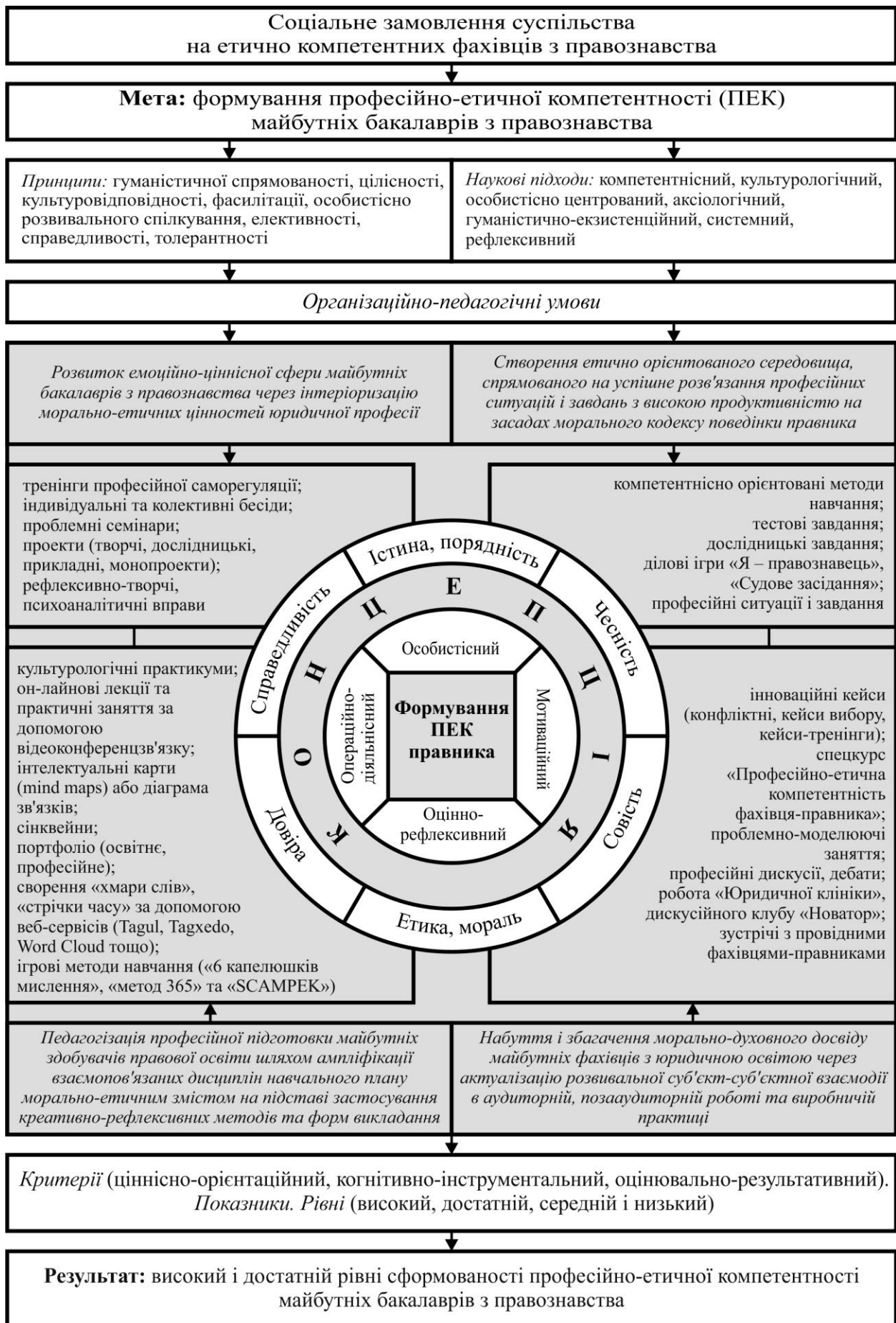

Рис. 1. Структурно-функціональна модель формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства

Змістовим ядром запропонованої моделі є сукупність *організаційно-педагогічних умов*, зокрема:

- розвиток емоційно-ціннісної сфери майбутніх бакалаврів з правознавства через інтеріоризацію морально-етичних цінностей юридичної професії;

- створення етично орієнтованого середовища, спрямованого на успішне розв'язання професійних ситуацій і завдань з високою продуктивністю на засадах морального кодексу поведінки правника;

- педагогізація професійної підготовки здобувачів правової освіти шляхом ампліфікації взаємопов'язаних дисциплін навчального плану морально-етичним змістом на підставі застосування креативно-рефлексивних методів та форм викладання;

- набуття й збагачення морально-духовного досвіду майбутніх фахівців з юридичною освітою через актуалізацію розвивальної суб'єкт-суб'єктної взаємодії в аудиторній, позааудиторній роботі та виробничій практиці.

Результатом фахової підготовки за запропонованим авторським освітнім процесом стане сформованість професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства, що передбачає наявність у здобувачів вищої юридичної освіти емоційно-позитивного ставлення до правничої професії як особистісної цінності, реального усвідомлення соціально-моральної відповідальності за наслідки своїх дій; моральних звичок як потреби здійснювати професійну діяльність на засадах етичних категорій, здатності мобілізувати енергію, аналізувати відносини між обов'язком та особистісною зацікавленістю в ситуаціях морального вибору. Це емоційно стабільні, тактовні, наполегливі фахівців, зі сформованою потребою в особистісно-професійному зростанні.

У третьому розділі – «Експериментальна перевірка ефективності структурно-функціональної моделі формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства у процесі фахової підготовки» – окреслено загальні питання організації й методики педагогічного експерименту; розкрито особливості організації експериментального впровадження структурно-функціональної моделі структурно-функціональної моделі формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства у процесі фахової підготовки; проаналізовано хід, узагальнено й інтерпретовано результати дослідження.

Дослідна програма формувального етапу експерименту передбачає поетапну реалізацію розробленої структурно-функціональної моделі формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства у процесі фахової підготовки, а саме здійснення теоретико-методичної підготовки викладачів конкретного закладу вищої освіти до формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства у процесі фахової підготовки шляхом проведення системи заходів (діяльність постійно діючої науково-педагогічної студії для викладачів закладів вищої освіти; майстер-класи; тренінгові заняття; наукові консультавання; семінари-практикуми; науково-методичні семінари). Кінцевим результатом цього процесу стало освоєння викладачами сучасних етично орієнтованих методик фахових дисциплін з якісно новим підходом

до їх викладання; наявність внутрішньоумотивованої програми особистісно-професійного самооновлення й самореалізації на основі продуктивної «Я-концепції» з яскраво вираженим прагненням до творчого пошуку.

Для забезпечення першої організаційно-педагогічної умови – *розвиток емоційно-ціннісної сфери майбутніх бакалаврів з правознавства через інтеріоризацію морально-етичних цінностей юридичної професії* – розроблено й упроваджено систему тренінгів професійної саморегуляції; лекцій-дискусій; індивідуальних і колективних бесід; створення ситуацій успіху; психоаналітичних вправ; проблемних семінарів; проєктів (творчих, дослідницьких, прикладних, монопроєктів) з метою активного опанування майбутніми бакалаврами з правознавства законами правничої етики, насичення їхнього студентського життя смислами й цінностями, так необхідними для набуття моральної свідомості та самосвідомості, які виступають ціннісно-смысловими орієнтирами в майбутній правничій діяльності фахівців, забезпечуючи високу вмотивованість професією, глибоку усвідомленість серйозності та важливості такого вибору, емоційне-позитивне ставлення до юридичної діяльності як до особистісної цінності, визнання гуманістичних цінностей такими, що домінують у професії юриста, наявність ціннісних орієнтацій у здійсненні етично орієнтованої правничої діяльності, формування свідомої правомірної поведінки тощо.

Під час реалізації другої умови – *створення етично орієнтованого середовища, спрямованого на успішне розв'язання професійних ситуацій і завдань з високою продуктивністю на засадах морального кодексу поведінки правника*, – запропоновано комплекс рефлексивно-творчих вправ, систему тренінгових занять, арт-педагогічних ігротехнік, рольових ігор «Судове засідання», вирішення етично орієнтованих ситуацій та завдань, нетрадиційних семінарських занять (семінар-дослідження, семінар-дискусія, семінар-колоквіум, семінар-взаємонавчання, синтетичний семінар тощо) з таких дисциплін, як «Цивільне право», «Криміналістика», «Соціальна психологія», «Юридична конфліктологія», «Етика», з метою формування етичного складника у структурі професійної компетентності майбутніх бакалаврів з права, прискорюючи процес набуття учасниками навчання здатності самостійно мислити, адекватно діяти, вести дискусію, шукати етично орієнтовані шляхи випішення суперечок, дискусійних моментів, сприяючи інтелектуально-емоційному самовираженню та особистісному розвитку. Професійні ситуації та завдання були спрямовані на активізацію оптимальної партнерської взаємодії на основі категорій етики добра, істинності, справедливості й гідності, пошук власних шляхів професійного сходження до глибинної самореалізації, формування у майбутніх бакалаврів з права здатності бачити декілька варіантів вирішення завдання й уміння обрати оптимальний з них, розвитку вмінь встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, прогнозувати та оцінювати результат, дослідницькими методами знаходити відповіді на складні професійні питання, нести відповідальність за юридичні наслідки прийнятих рішень тощо.

З метою виконання третьої організаційно-педагогічної умови – *педагогізація професійної підготовки здобувачів правової освіти шляхом ампліфікації взаємопов'язаних дисциплін навчального плану морально-етичним змістом на*

підставі застосування креативно-рефлексивних методів та форм викладання – запроваджено систему синквейнів, культурологічних практикумів, етично орієнтованих завдань (на прогнозування, оптимізацію, рецензування, розроблення алгоритмічних розпоряджень тощо), онлайн-лекцій, семінарських занять за допомогою відеоконференцзв'язку, есе, портфоліо (освітнє, професійне), інтелект-карт («Mind maps») або діаграми зв'язків, «дерева рішень», «стрічки часу», «хмари слів», ігрових методів навчання («Метод 365», «Шість капелюхів мислення», «SCAMPER»), що сприяло розвитку раціонального мислення з домінуванням активності суб'єктів навчання, синтезу великого обсягу інформації, свідомого вибору власного варіанта аналізу, узагальнення, з'ясування значення нових етично-професійних категорій, побудову логіки й послідовності дій, усвідомлення зв'язку ідеї та отриманих кінцевих результатів тощо. Слід зазначити: процес педагогізації (оволодіння суб'єктами навчання психолого-педагогічними знаннями й уміннями шляхом запровадження інноваційних освітніх технологій, продуктивних моделюючих методів навчання на засадах етичної педагогіки) мав потужний вплив на формування в майбутніх бакалаврів з правознавства мотивів до ефективної роботи, відкритості до переконань, критичного діалогу, міжособистісного та колективного спілкування, зумовлюючи тенденції до розширення соціально-професійної взаємодії із життям, соціальними, освітніми та виробничими інститутами соціуму.

Четверту організаційно-педагогічну умову – *набуття й збагачення морально-духовного досвіду майбутніх фахівців з юридичною освітою через актуалізацію розвивальної суб'єкт-суб'єктної взаємодії в аудиторній, позааудиторній роботі та виробничій практиці* – реалізовано шляхом організації проблемно-моделюючих занять; технологій розвитку критичного мислення; професійних дискусій; дебатів; круглих столів; інноваційних квестів (конфліктні кейси, кейси вибору, кейс-тренінги); авторського спецкурсу «Професійно-етична компетентність фахівця-правника»; роботи «Юридичної клініки»; гуртків; лабораторій; дебатів, «аристотелівських та сократівських бесід», навчально-ігрового проєктування, брейнстормінгів, конфліктологічних вправ, розборів та аналізу життєвих і професійних ситуацій. Це стало продуктивним за умов активного впровадження викладачами етичних цінностей юридичної професії як вияву ними духовно-моральних надбань; взаємної довірчої відкритості обох сторін, наявності емоційного контакту; особистісно орієнтованої взаємодії для прояву самостійності дій, ініціативи, аргументації власної позиції з опорою на гуманістичні цінності, індивідуальні стратегії навчання майбутніх правознавців; вироблення системи морально-духовних цінностей правничої професії.

Встановлено, що практична підготовка стала тим ціннісно-орієнтаційним вектором на початковому етапі професійного становлення майбутніх фахівців-правників, що надав їм змогу не тільки поглибити та систематизувати теоретичні знання, здобуті при вивченні професійно спрямованих дисциплін, а й набути та закріпити професійні навички, етично-моральний досвід, цінності юридичної професії гуманістичного спрямування, усвідомити значущість своєї соціальної місії в професії як унікальної основи для верховенства закону.

З метою перевірки ефективності структурно-функціональної моделі формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства, змістовим ядром якої є комплекс організаційно-педагогічних умов, упродовж 2015–2019 рр. було проведено педагогічний експеримент. Експериментальну роботу здійснено на базі Класичного приватного університету, Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (м. Хмельницький), Одеського державного університету внутрішніх справ, Харківського національного університету внутрішніх справ, Інституту екології економіки і права (м. Київ). Загальна кількість учасників, які брали участь в експерименті, становить: 58 викладачів та 120 студентів – здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право», з яких 63 особи – в експериментальній групі (ЕГ), 57 осіб – у контрольній групі (КГ).

За результатами констатувального етапу педагогічного експерименту високий рівень сформованості професійно-етичної компетентності виявлено у 18,04% здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право», достатній – у 21,34%, середній – у 31,31%, низький – у 29,31%.

На контрольному етапі експериментального дослідження проведено роботу з виявлення показників сформованості професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства у процесі фахової підготовки та ефективності структурно-функціональної моделі за відповідними рівнями (табл. 1). Із цією метою здійснено порівняння емпіричних даних, отриманих на констатувальному етапі, з результатами формувального етапу в КГ та ЕГ.

Таблиця 1

**Результати сформованості професійно-етичної компетентності
майбутніх бакалаврів з правознавства, %**

Критерії	Групи	Рівні							
		високий		достатній		середній		низький	
		на початку	наприкінці	на початку	наприкінці	на початку	наприкінці	на початку	наприкінці
Ціннісно-орієнтаційний	КГ	17,78	19,63	20,08	25,09	33,25	30,35	28,89	24,93
	ЕГ	19,14	34,39	19,94	40,13	38,51	18,16	22,41	7,32
Когнітивно-інструментальний	КГ	17,65	22,87	20,81	25,17	29,92	33,65	31,62	18,31
	ЕГ	18,05	35,28	19,74	39,57	32,46	15,39	29,75	9,76
Оцінювально-результативний	КГ	18,70	21,43	23,12	25,85	30,75	29,71	27,43	23,01
	ЕГ	17,85	36,09	22,64	40,18	33,09	15,35	26,42	8,38

Якісний аналіз засвідчив, що в майбутніх бакалаврів з правознавства переважає стійка позитивна мотивація в здійсненні етично орієнтованої юридичної діяльності з домінуванням гуманістичних мотивів у структурі особистості правника; сформованість етичних знань, умінь, компетентностей та професійно значущого досвіду; прояв етико-правової культури й такту в спілкуванні з різними категоріями громадян, виявляючи громадянську позицію на користь загальнолюдських та професійних цінностей.

Результати дослідження дають підстави констатувати, що під час формувального етапу педагогічного експерименту рівні сформованості професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства експериментальної групи зазнали істотних змін, на відміну від учасників контрольної групи, де вони виявилися несуттєвими. Динаміку рівнів сформованості професійно-етичної компетентності здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право» за результатами констатувального та контрольного етапів експерименту подано в табл. 2.

Таблиця 2

Динаміка рівнів сформованості професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства, %

Рівні	Констатувальний етап експерименту		Контрольний етап експерименту	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Високий	18,04	18,35	21,31	35,25
Достатній	21,34	20,77	25,37	39,96
Середній	31,31	34,69	31,24	16,3
Низький	29,31	26,19	22,08	8,49

Як видно з табл. 2, упровадження авторських новацій у процес експериментального навчання забезпечило суттєве збільшення кількості майбутніх бакалаврів з правознавства з високим і достатнім рівнями сформованості професійно-етичної компетентності в ЕГ (на 16,9% і 19,19%). Водночас частина здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право» із середнім і низьким рівнями зменшилася на 18,39% та 17,7% відповідно, тобто відбувся перехід на вищі рівні професійного розвитку в досліджуваних.

Порівняння даних, отриманих на констатувальному та контрольному етапах експерименту, за *t*-критерієм Стюдента засвідчило, що в ЕГ відбувся достовірний процес зростання показників сформованості професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства за ціннісно-орієнтаційним, когнітивно-інструментальним та оцінювально-результативним критеріями. Отже, емпіричні результати педагогічного експерименту з апробації структурно-функціональної моделі формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства та їх обробка методами математичної статистики довели ефективність цієї моделі, яка забезпечує реалізацію комплексу організаційно-педагогічних умов.

ВИСНОВКИ

У дисертації подано теоретичне узагальнення та запропоновано практичне вирішення наукової проблеми формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства у процесі фахової підготовки. Одержані результати дослідження свідчать про досягнення поставленої мети й надають підстави сформулювати такі висновки.

1. На підставі аналізу наукової та науково-методичної літератури з досліджуваної проблематики розкрито теоретико-педагогічні засади формування

професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства у процесі фахової підготовки в педагогічних, психологічних, філософських, соціологічних аспектах міждисциплінарного дискурсу. З'ясовано зміст і концепти таких понятійних конструкцій, що становлять категоріальний апарат дослідження: «професійна компетентність», «професійна компетентність майбутніх бакалаврів з правознавства», «професійно-етична компетентність майбутніх бакалаврів з правознавства», встановлено їх взаємозв'язок і взаємозалежність.

2. У дослідженні виявлено й охарактеризовано структуру професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства, що містить такі компоненти: *мотиваційний* (визнання майбутніми правознавцями значущості професійно-етичної компетентності; стійкість морально-етичних переконань; виконання професійних обов'язків відповідно до визначених етичних стандартів правничої професії; відповідальне ставлення до справи); *особистісний* (гуманістично-ціннісна особистісна домінанта, емоційно-вольова стійкість та система професійно важливих, психічних, моральних та особистісних якостей, необхідних для успішної правничої діяльності: ініціативність, делікатність, порядність, непідкупність, справедливість, добросовісність тощо); *операційно-діяльнісний* (обізнаність щодо питань етики та прав людини, змісту та основних категорій етичного стандарту правничої професії як системи моральних вимог до особистості фахівця; наявність глибоких та міцних знань про кодекс професійної поведінки правознавця, застосування норм моралі, моральні нормативи; етичні засади морально-правової комунікативної взаємодії на рівні нероздільної тріади: «правник – суспільство – етика»; механізмів етичного вдосконалення правознавця тощо) й *оцінно-рефлексивний* (сформованість умінь оцінювати власний рівень етичних знань, а також мету, завдання та результати професійних дій на їх відповідність вимогам і нормам правничої етики; здатність до саморефлексії та самооцінки власної діяльності (поведінка, дії, слова, думки) у контексті духовно-моральної парадигми; перехід до позиції активного суб'єкта; зіставлення «Я-реального» з «Я-ідеальним»).

Установлено, що кожний компонент має критерії (ціннісно-орієнтаційний, когнітивно-інструментальний, оцінювально-результативний) та показники, що відображають їхню сутність. Висвітлено сутність рівнів сформованості досліджуваного явища (низький, середній, достатній, високий).

3. Визначено й науково обґрунтовано авторську концепцію формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства, яку подано через провідну домінанту дослідження – наявність у здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право» загальної та морально-етичної культури в діалектичній єдності зі знаннями правничої теорії й практики. Схарактеризовано відповідні позиції концепції щодо технології здійснення такої діяльності, зокрема: культивування глибокого усвідомлення майбутніми бакалаврами з правознавства соціально-моральної відповідальності за наслідки прийнятих рішень; розвиток інтернальності як чинника становлення професійної ідентифікації та індивідуального стилю їхньої правничої діяльності; духовно-моральний розвиток суб'єктів освітнього процесу в контексті етичної траєкторії; розвиток правового мислення як внутрішньої константи фахової діяльності правника-професіонала;

використання потенціалу прогностичної компетентності як соціально значущої властивості особистості й механізму ефективної діяльності правників; подолання й запобігання конфліктним ситуаціям у їхній професійній діяльності; суб'єктивація й індивідуалізація змісту етично орієнтованого освітнього процесу шляхом диференціації професійної підготовки майбутніх бакалаврів з правознавства; реалізація принципу самоактивності як умови розвитку пасіонарності правників-професіоналів.

4. Теоретично обґрунтовано структурно-функціональну модель формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства у процесі фахової підготовки, відповідно до якої цей процес представлено єдністю мети, наукових підходів, принципів, дидактично взаємопов'язаних етапів (підготовчий; організаційно-діяльнісний; регуляторно-корекційний; діагностично-результативний), критеріїв, очікуваних результатів.

Процес формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства пов'язаний зі створенням таких *організаційно-педагогічних умов*: розвиток емоційно-ціннісної сфери майбутніх бакалаврів з правознавства через інтеріоризацію морально-етичних цінностей юридичної професії; створення етично орієнтованого середовища, спрямованого на успішне розв'язання професійних ситуацій і завдань з високою продуктивністю на засадах морального кодексу поведінки правника; педагогізація професійної підготовки здобувачів правової освіти шляхом ампліфікації взаємопов'язаних дисциплін навчального плану морально-етичним змістом на підставі застосування креативно-рефлексивних методів та форм викладання; набуття й збагачення морально-духовного досвіду майбутніх фахівців з юридичною освітою через актуалізацію розвивальної суб'єкт-суб'єктної взаємодії в аудиторній, позааудиторній роботі та виробничій практиці.

5. Експериментально доведено, що реалізація структурно-функціональної моделі позитивно вплинула на процес підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право». За результатами контрольного етапу педагогічного експерименту визначено порівняльні кількісні дані щодо сформованості професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства, які свідчать про позитивну динаміку.

Аналіз результатів експериментальної перевірки структурно-функціональної моделі формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства, зокрема методами математичної статистики (критерій Ст'юдента), підтвердив педагогічну доцільність розробленого науково-методичного забезпечення. Отже, є всі підстави вважати, що завдання дослідження виконано, а мету – досягнуто.

Водночас проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми й свідчить про необхідність її подальшої розробки за такими перспективними напрямками, як: гендерні особливості підготовки майбутніх бакалаврів з права; педагогічні засади ступеневої підготовки майбутніх правознавців у закладах вищої освіти; професійна підготовка майбутніх бакалаврів з права в університетах Сполучених Штатів Америки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях

1. Омеляненко В. В. Науково-теоретичні аспекти проблеми формування професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців з правознавства у процесі фахової підготовки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. / редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя: КПУ, 2017. Вип. 56–57 (109–110). С. 282–288.

2. Омеляненко В. В. Педагогізація підготовки майбутніх бакалаврів з правознавства – системотвірний фактор морально-етичного стилю їхньої професійної діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. / редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя: КПУ, 2018. Вип. 58–59 (111–112). С. 431–437.

3. Омеляненко В. В. Компонентно-структурний аналіз професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства. *Педагогічні науки*: зб. наук. пр. Херсон: Херсон. держ. ун-т, 2018. Вип. 83. Т. 2. С. 165–170.

4. Омеляненко В. В. Концепція формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства у процесі фахової підготовки. *Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки*: зб. наук. пр. / гол. ред. Т. С. Плачинда. Кропивницький: ЛА НАУ, 2018. Вип. 4. С. 155–161.

5. Омеляненко В. В. Педагогічний супровід формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства: особливості експериментального навчання. *Інноваційна педагогіка*. Одеса: ПУ «Причорноморський наук.-дослід. ін-т економіки та інновацій», 2019. Вип. 9. Т. 2. С. 89–94.

Статті у фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз

6. Омеляненко В. В. Структурно-функціональна модель формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства у процесі фахової підготовки. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. Педагогічні науки. Дніпро: Ун-т ім. Альфреда Нобеля, 2018. № 2(16). С. 239–245.

7. Омеляненко В. В. Результати дослідно-експериментальної перевірки ефективності структурно-функціональної моделі формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства. *Молодий вчений*. Херсон: Молодий вчений, 2019. № 1 (65) січень. С. 77–81.

Матеріали конференцій

8. Омеляненко В. В. Мотивація досягнення успіху як фактор професійного самовдосконалення майбутніх фахівців з правознавства. *Практична психологія у сучасному вимірі*: тези доп. ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і науковців (Дніпро, 29 березня 2018 р.). Дніпро: Ун-т ім. Альфреда Нобеля, 2018. С. 153–154.

9. Омеляненко В. В. Мораль – ціннісно-сміслове ядро процесу формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства. *Підвищення якості освітньої діяльності у вищих навчальних закладах за рахунок інтерактивних форм навчання*: матеріали Всеукр. наук.-метод. інтернет-конф. з

проблем вищої освіти (9–10 квітня 2018 р.). Харків: Харків. нац. автомобільно-дорожній ун-т, 2018. С. 53–54.

10. Омеляненко В. В. Проектування компетентнісно орієнтованого навчання майбутніх фахівців з правознавства у контексті духовно-моральної парадигми. *Педагогіка вищої школи: досвід і тенденції розвитку*: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю (11 травня 2018 р., м. Запоріжжя). Запоріжжя: Запорізь. нац. ун-т, 2018. С. 61–63.

11. Омеляненко В. В. Компетентнісний підхід – концептуальна основа сучасної правничої освіти. *Пріоритетні напрями розвитку сучасних педагогічних та психологічних наук*: зб. наук. робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (10–11 серпня 2018 р., м. Одеса). Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2018. С. 84–86.

12. Омеляненко В. В. Проблеми та перспективи сучасної юридичної освіти. *Новини на научний прогрес – 2018*: матеріали за XIV Междунар. науч. практ. конф. (15–22 августа 2018 г., София). София: Бял ГРАД-БГ, 2018. С. 38–42.

13. Омеляненко В. В. Формування ціннісних установок майбутніх бакалаврів з правознавства на домінанту морально-етичного стилю юридичної діяльності. *Проблеми реформування педагогічної науки та освіти*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 15–16 лютого 2019 р.). Херсон: Молодий вчений, 2019. С. 114–116.

14. Омеляненко В. В. Педагогічна підготовка викладачів закладів вищої освіти юридичного спрямування до формування професійно-етичної компетентності майбутніх правників. *Модернізація та наукові дослідження: парадигма інноваційного розвитку суспільства і технологій*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25–26 січня 2019 р.) / ГО «Ін-т інноваційної освіти»; Наук.-навч. центр прикладної інформатики НАН України. Київ: ГО «Ін-т інноваційної освіти», 2019. С. 45–46.

15. Омеляненко В. В. Аксіологічні виміри етично орієнтованого освітнього середовища: від моделювання до проектування. *Moderní vymoženosti vědy – 2019: materiály XV Mezinárodní vědecko-praktická konference*. Praha: Publishing House «Education and Science», 2019. Vol. 5. С. 28–30.

АНОТАЦІЯ

Омеляненко В. В. Формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства у процесі фахової підготовки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2019.

Дисертація присвячена теоретичному й експериментальному дослідженню проблеми формування професійно-етичної компетентності майбутніх бакалаврів з правознавства у процесі фахової підготовки. Визначено й науково обґрунтовано авторську концепцію формування професійно-етичної компетентності здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право».

Теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено структурно-функціональну модель формування професійно-етичної компетентності

майбутніх бакалаврів з правознавства у процесі фахової підготовки. Розроблено організаційно-педагогічні умови відповідного педагогічного процесу, зокрема: розвиток емоційно-ціннісної сфери майбутніх бакалаврів з правознавства через інтеріоризацію морально-етичних цінностей юридичної професії; створення етично орієнтованого середовища, спрямованого на успішне розв'язання професійних ситуацій і завдань з високою продуктивністю на засадах морального кодексу поведінки правника; педагогізація професійної підготовки здобувачів правової освіти шляхом ампліфікації взаємопов'язаних дисциплін навчального плану морально-етичним змістом на підставі застосування креативно-рефлексивних методів та форм викладання; набуття й збагачення морально-духовного досвіду майбутніх фахівців з юридичною освітою через актуалізацію розвивальної суб'єкт-суб'єктної взаємодії в аудиторній, позааудиторній роботі та виробничій практиці.

Розроблено програму та навчально-методичне забезпечення авторського спецкурсу «Професійно-етична компетентність фахівця-правника»; методичні матеріали для проведення практичних занять із застосуванням рефлексивно-інноваційних форм навчання. Подано результати експериментальних досліджень.

Ключові слова: професійно-етична компетентність, майбутні бакалаври з правознавства, структурно-функціональна модель, формування професійно-етичної компетентності, процес фахової підготовки.

АННОТАЦІЯ

Омельяненко В. В. Формирование профессионально-этической компетентности будущих бакалавров по правоведению в процессе профессиональной подготовки. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Классический приватный университет, Запорожье, 2019.

Диссертация посвящена теоретическому и экспериментальному исследованию проблемы формирования профессионально-этической компетентности будущих бакалавров по правоведению в процессе профессиональной подготовки. Определена и научно обоснована авторская концепция формирования профессионально-этической компетентности соискателей первого (бакалаврского) уровня высшего образования специальности 081 «Право».

Теоретически обоснована, разработана и экспериментально проверена структурно-функциональная модель формирования профессионально-этической компетентности будущих бакалавров по правоведению в процессе профессиональной подготовки. Разработаны организационно-педагогические условия соответствующего педагогического процесса, в частности: развитие эмоционально-ценностной сферы будущих бакалавров по правоведению через интериоризацию морально-этических ценностей юридической профессии; создание этически ориентированной среды, направленной на успешное решение профессиональных ситуаций и задач с высокой производительностью на основе морального кодекса поведения юриста; педагогизация профессиональной

подготовки соискателей правового образования путем амплификации взаимосвязанных дисциплин учебного плана морально-этическим содержанием на основе применения креативно-рефлексивных методов и форм преподавания; приобретение и обогащение нравственно-духовного опыта будущих специалистов с юридическим образованием через актуализацию развивающего субъект-субъектного взаимодействия в аудиторной, внеаудиторной работе и производственной практике.

Разработаны программа и учебно-методическое обеспечение авторского спецкурса «Профессионально-этическая компетентность специалиста-юриста»; методические материалы для проведения практических занятий с применением рефлексивно-инновационных форм обучения. Представлены результаты экспериментальных исследований.

Ключевые слова: профессионально-этическая компетентность, будущие бакалавры по правоведению, структурно-функциональная модель, формирование профессионально-этической компетентности, процесс профессиональной подготовки.

SUMMARY

Omelianenko V. V. Formation of Professional Ethical Competence of Future Bachelors in Jurisprudence in the Process of Training. – Manuscript.

Dissertation for Candidate Degree in Pedagogical Sciences: Specialty 13.00.04 «Theory and Methods of Professional Education». – Classical Private University, Zaporizhzhia, 2019.

The dissertation is devoted to the formation of ethical competence of future bachelors in jurisprudence in the process of professional training.

Theoretical foundations of forming ethical competence of future bachelors in jurisprudence in professional training through the prism of pedagogy, psychology, philosophy, sociology, and cultural studies are revealed. The concepts, that make up conceptual and categorical apparatus of the research, such as «competence», «professional competence», «ethics», «morality», «ethical competence», «professional culture», «professional ethical competence of future bachelors in jurisprudence» have been defined, their interconnectedness and interdependence have been identified.

The component structure of professional ethical competence of future bachelors in law is identified, studied and substantiated. It includes motivational, personal, operational-activity and evaluation-reflexive components, each of which is characterized by a specific content.

The system of special pedagogical measures aimed at forming professional ethical competence of future bachelors in jurisprudence in the process of professional training is presented in our dissertation as a structural-functional model, which includes purpose and objectives, principles, approaches, component structure of the process under study, conception, organizational and pedagogical conditions, content, forms and methods of implementation; criteria and indicators, levels of ethical competence of future lawyers and the final result. Structural and functional model of formation of professional ethical competence of future bachelors in jurisprudence in the process of professional training reflects holistic, polystructural and synergistic nature of the legal educational process.

The essence of organizational-pedagogical conditions and expediency of their realization are revealed. The key issues are as follows: development of emotional-value sphere of future bachelors in jurisprudence through internalization of moral and ethical values of legal profession; creation of an ethically oriented environment aimed at successful resolution of professional situations and high performance tasks based on the Moral Code of Professional Conduct for Lawyers; pedagogical training of future applicants for legal education by amplifying the interconnected disciplines of the curriculum with moral and ethical content on the basis of creative and reflexive methods and forms of teaching; acquisition and enrichment of future specialists' moral and spiritual experience through actualization of developmental subject-subject interaction in classroom, extracurricular activity and internship.

It is argued that the implementation of a structural-functional model of the formation of professional ethical competence of future bachelors in jurisprudence in the process of professional training will facilitate the realization of the professional-life position of a specialist, who is deeply aware of moral and legal norms of responsible behaviour and is aware of consequences. Such lawyers will provide legal services in compliance with current legislation and deontological aspects of the profession, ground their performance on such ethical categories as: honesty, integrity, incorruptibility, justice, humanity, self-transcendence, etc.

An experimental program, aimed at in-university training of teachers of higher education institutions of legal profile for the purposeful process of formation of professional-ethical competence of future bachelors in jurisprudence, has been presented. It is implemented through a series of theoretical and methodological seminars, pedagogical readings, a set of training sessions in order to solve the current problem – moral and spiritual development of students, to direct them to a professional life based on ethical categories.

The practical significance of the obtained results is in substantial updating, modification and correction of the content of the courses «Legal Deontology», «Ethics», «Conflictology»; development of the program and author's special course «Professional and Ethical Competence of a Legal Specialist»; providing methodological materials for practical training with interactive technologies (problem solving and creative tasks, discussions, business games, situations, projects, presentations).

Key words: professional ethical competence, future bachelors in law, structural-functional model, formation of professional ethical competence, process of professional training.

ОМЕЛЬЯНЕНКО ВІКТОРІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З ПРАВОЗНАВСТВА
У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Підписано до друку 12.11.2019.

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк ризографний. Гарнітура Times.
Умовн.-друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9. Тираж 100 пр. Зам. № 51-19АБ.

Видавець та виготовлювач
Класичний приватний університет
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70Б
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК, № 3321 від 25.11.2008